

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-19>
УДК 37.062

Златислав Дубняк

Студентський погляд на перспективи філософської освіти в Україні

У статті проаналізовано результати анкетного опитування студентів філософських спеціальностей провідних українських університетів на тему перспектив філософської освіти в Україні. Студентами були надані відповіді на п'ять питань: «Що варто змінити у змісті філософської освіти в Україні?», «Що варто змінити у форматі філософської освіти в Україні?», «Що Ви вважаєте атрибутом академічної філософської освіти?», «Які проекти публічної філософії в Україні Ви знаєте чи, можливо, брали в них участь?» та «Що можна зробити студентам власними силами найближчим часом, щоб зміни на краще у філософській освіті стали відчутними?». Дослідження отриманих відповідей показало, що бажаними змінами у змісті філософської освіти є осучаснення літератури й проблематики, включення у навчальні програми праць, ідей останніх десятиліть, а також збалансування навчальних курсів, встановлення продуктивної послідовності й взаємозв'язку різних дисциплін. У форматі філософської освіти студенти хотіли б змінити кількість та якість взаємодії між усіма учасниками навчального процесу за допомогою впровадження нових способів інтеракції. Ще однією пропозицією є надання переваги творчим практикам над практиками пасивного засвоювання і відтворення інформації. Крім того, опитувані звернули увагу на необхідність підвищення відповідальності викладача в аспекті оцінювання студентів. При відповіді на питання щодо власного вкладу студентів у позитивні зміни філософської освіти опитувані наголосили на необхідності дотримання навчальної доброчесності студентами, а також на потребі у підвищенні організаційної й адміністративної активності студентів. В цілому ці та інші представлені у дослідженні відповіді можуть вважатися прикладами студентської рефлексії над актуальними проблемами філософської освіти в Україні.

Ключові слова: *філософська освіта, університет, Україна, студенти, зміст і формат освіти.*

«Перспективи філософської освіти в Україні» – це тема, яка, поза сумнівів, цікавить не лише науковців і викладачів, але також й студентів.

Голос тих, хто навчається філософії в українських освітніх закладах, часто не чутний, не те, щоби врахований. Адже ієрархічна специфіка ролей у навчальному процесі накладає свій слід на комунікацію між, з одного боку, адміністрацією, викладачами, а з іншого боку – студентами. Тому сьогодні так важливо підіймати питання щодо реформування філософської освіти також і в студентських колах, давати їм можливість відкрито заявити про свій погляд на наявну ситуацію. Одну з таких спроб здійснила команда журналу «Філософія освіти/Philosophy of Education». У період з 20 травня по 20 червня за допомогою анонімного анкетування на Google-платформі участь в опитуванні взяли чинні студенти філософських спеціальностей з кількох українських університетів: Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Львівського національного університету імені Івана Франка, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Черкаського національного технологічного університету. Надавалася можливість дати відкрити відповідь на абзац. Взяли участь 12 осіб.

Студентам було запропоновано дати розгорнуті відповіді на п'ять питань про філософську освіту в Україні. Особливої уваги заслуговують ті відповіді, в яких знаходимо подібні думки від анкети до анкети. Вони відображають переважаючі тенденції сьогодення в оцінках і сподіваннях студентства щодо цієї теми. Наведемо їх короткий аналіз.

Перше питання було таким: «Що варто змінити у змісті філософської освіти в Україні?»

Осучаснення літератури й проблематики. У найбільш поширеній відповіді студенти запропонували збільшити частку розгляду сучасної (нинішньої) філософії в навчальних програмах. Ця думка відображає актуальну проблему: провідним філософським напрямом й персоналіям останніх років чи десятиліть відведено мізерну кількість часу. Така обставина є великим недоліком наявної системи філософської освіти в Україні. Адже філософія завжди має справу із дискусіями і наступництвом ідей, а також прагне до новаторства, яке можливе лише за умови обізнаності з актуальним станом досліджень. Тому коли філософія періоду кінця XX – початку XXI століття випадає із розгляду, сумнівним стає наукове підґрунтя пропонуваніх філософських дисциплін. Вони стають схожими на шкільництво. Ця проблема ще більше загострюється, коли мова йде про практичну філософію (політичну філософію, філософію права тощо), предмет якої частково стосується сучасних соціокультурних реалій. Одна з найголовніших складових цього філософського розділу – це осмислення граничних питань саме в контексті нинішніх історичних умов. Тож, коли студент позбавлений зв'язку із практичною

філософією останніх років, цілком виправданою є його невдоволеність такою освітою.

Збалансування курсів. Іншою виділеною в анкетах за увагою філософській освіті в Україні була вказівка на занадто велику кількість курсів впродовж семестру, а також на неузгодженість між різними курсами (особливо між філософськими й загальноосвітніми як «історія української державності», «основи безпеки життєдіяльності», «економічна теорія» тощо). Така організація філософського навчання негативно впливає на його зміст. По-перше, студенти перенавантажені обсягом завдань. Тому, щоб оволодіти водночас багатьма дисциплінами впродовж одного семестру, вони змушені менше заглиблюватися в кожну з них. По-друге, існує внутрішня незв'язність освітньої програми, складність змістовного переходу від одного предмету до іншого. Наприклад, «політична філософія», що великою мірою стосується філософських ідей XIX-XX століття, може читатися ще до того, як студенти пройдуть курси з історії новочасної філософії. Відповідно, головними побажаннями студентів є зменшення загальної кількості курсів, збільшення частки філософських предметів у загальній кількості курсів й краща змістовна інтеграція усіх навчальних дисциплін.

Друге питання: «Що варто змінити у форматі філософської освіти в Україні?»

Збільшення й покращення інтеракцій. У відповідях на це питання переважали кілька пропозицій. Перша – збільшити частку семінарів в загальній кількості практик навчального процесу. Друга – впровадити більш інтерактивні форми навчання. Третя – створювати філософські гуртки, клуби, газети тощо. В сукупності ці побажання свідчать про кризу усталених форм навчання, зокрема про невдоволеність традиційним форматом лекцій й семінарів. Позбавлене діалогу прослуховування лекційного матеріалу перестає цікавити студентство. А семінарські заняття, хоча й викликають більше інтересу й сприймаються як більш ефективні, часто перетворюються у такі ж монологічні промови, які розчаровують. Тому сьогодні виникає запит на підвищення взаємодії між усіма учасниками навчального процесу за допомогою впровадження таких форматів, як круглий стіл, дебати, презентації індивідуальних робіт, створення додаткових гуртків для ентузіастів, зрештою – насичення лекцій діалогічною складовою.

Зміщення акценту на творчі практики. Специфіка філософської спеціальності вимагає глибокого особистісного залучення в освоєння цієї освіти. Тому, на думку студентів, для цього потрібні не поширені нині практики масивного читання інформації й переказування її за кафедрою на семінарі, не пасивного прослуховування монологічних лекцій, а необхідні практики вдумливого прочитання першоджерел

з окресленим «реалістичним» обсягом і продуманою програмною логікою, написання творчих робіт у вигляді есеїв, рецензій, здійснення перекладів тощо, вільне висловлювання перед аудиторією без сильної залежності від підручних матеріалів, активне запитування й ведення дискусії.

Фідбек й відповідальність викладача. Навчальна творчість потребує не лише великих особистісних зусиль й виконання ефективних практик, але й зацікавленої й справедливої відповіді від викладача. Тож в анкетах студенти виявили побажання, аби викладачі давали індивідуалізовані відгуки на їхні творчі роботи, оцінювали письмові роботи й усні відповіді відповідно до їхньої якості та слідкували за авторською доброчесністю студента. Ситуація, що часто виглядає зворотною, є ознакою глибоко закоріненого формалізму в українській освіті. Студенти добре відчують цю моральну проблему, тому бачать необхідність змін у зазначеному напрямку.

Третє питання: «Що Ви вважаєте атрибутом академічної філософської освіти?»

Відповіді на це питання великою мірою відобразили попередні побажання студентів. Найпопулярніші відповіді можна розділити на дві групи. По-перше, студентами були виділені інституційні атрибути філософської освіти: внутрішня узгодженість освітніх програм, розвинута консультативна складова в комунікації між викладачем і студентом, наукова і педагогічна фаховість викладача. По-друге, були зазначені атрибути-компетенції: критичне мислення, знання іноземних мов, навички письма й роботи з літературою.

Четверте питання: «Які проекти публічної філософії в Україні Ви знаєте чи, можливо, брали в них участь?»

Серед названих студентами проектів були: Cowo.Guru, Otium academy, Plato's Cave, Академія Святого Володимира, Cafe philosophique, Пломінь. Варто зазначити, що ці проекти постали в Україні за останні кілька років. Одним з головних інструментів їхньої популяризації є використання інтернет-ресурсів. Філософські лекції й бесіди, до яких є доступ в мережі, швидко знаходять зацікавлених, включно із студентами університетів. Тим паче, що викладацький склад у таких проектах утворений із найкращих філософських фахівців України. Це дозволяє студенту у зручний спосіб розширювати й поглиблювати власну філософську освіту.

Завершальне питання була таким: «Що можна зробити студентам власними силами найближчим часом, щоб зміни на краще у філософській освіті стали відчутними?»

«Низова» активність. Студенти зазначили необхідність висування студентських пропозицій і ведення дискусії з викладачами, адміністрацією з метою реформування змісту і формату освіти. Суттєві пере-

творення у філософській освіті можливі лише тоді, коли самі здобувачі освіти будуть активно реагувати на сприйняті ними недоліки системи і намагатимуться їх усунути спільно із управлінцями й педагогами. Студентська пасивність й страх порушити ієрархічні звичаї повинні відійти в минуле. Натомість потрібно більше студентів, що зацікавлені розсудливо й діалогічно брати участь у визначенні напрямку руху філософської освіти.

Навчальна доброчесність студента. Також серед відповідей поширеним був заклик до студентів сумлінно і добросовісно виконувати свої навчальні обов'язки. Ігнорування обов'язків негативно впливає на загальну якість навчання. Крім того, від цього залежать результати навчання не лише індивідуальні, але й колективні. Іншими словами, якщо частина студентів не є доброчесними, то від цього страждає не лише ця частина, але й уся решта групи. Адже освіта є кооперативним процесом.

Організація власних проєктів. Гуртки, клуби, газети та інші види студентської самодіяльності, за словами опитаних, повинні стати додатковими просторами філософської освіти. Середовище навчання і творчості не повинне обмежуватись усталеними академічними практиками. Додаткові освітні практики важливі, бо в них можуть проявляти себе студенти-ентузіасти, а менш дисциплінарна специфіка таких практик йде на користь у створенні сприятливої емоційної атмосфери для навчальної діяльності.

Отже, студенти філософських спеціальностей в українських університетах вважають необхідними такі головні зміни: у змісті – це приведення в актуальний стан літератури й проблематики, інтеграція навчальних курсів; у форматі – зсув наголосу на творчі види роботи, збільшення й покращення взаємодій у навчальних практиках, підвищення відповідальності викладача і його зацікавленості студентською творчістю. Також, на думку студентів, самі вони можуть впливати на покращення філософської освіти в Україні за допомогою власної адміністративної активності в межах навчальних закладів, втілення чеснот студента та створення альтернативних філософських середовищ.

Златислав Дубняк. Студенческий взгляд на перспективы философского образования в Украине

В статтю проаналізовані результати анкетного опроса студентів філософських спеціальностей ведущих українських університетів на тему перспектив філософського образования в Україні. Студентами були дані відповіді на п'ять запитань: «Что стоит изменить в содержании философского образования в Украине?», «Что стоит изменить в формате философского образования в Украине?», «Что Вы считаете атрибутом академического философского образования?», «Какие проекты публичной философии в Укра-

ине Вы знаете или, возможно, принимали в них участие? » и «Что можно сделать студентам собственными силами в ближайшее время, чтобы изменения к лучшему в философском образовании стали ощутимыми?». Исследование полученных ответов показало, что желанными изменениями в содержании философского образования является актуализация литературы и проблематики, а также сбалансирование учебных курсов. В формате философского образования студенты хотели бы изменить количество и качество взаимодействий между всеми участниками учебного процесса посредством внедрения новых способов интеракции. Еще одним предложением является предпочтение практикам пассивного усвоения и воспроизведения информации творческих практик. Кроме того, опрашиваемые обратили внимание на необходимость повышения ответственности преподавателя в аспекте оценки студентов. При ответе на вопрос относительно собственного вклада студентов в положительные изменения философского образования опрашиваемые отметили необходимость соблюдения учебной добродетели студентами, а также на потребность в повышении организационной и административной активности студентов. В целом эти и другие представленные в исследовании ответы могут считаться примерами студенческой рефлексии над актуальными проблемами философского образования в Украине.

Ключевые слова: философское образование, университет, Украина, студенты, содержание и формат образования.

Zlatyslav Dubniak. Student view on the prospects of philosophical education in Ukraine

The article analyzes the results of a questionnaire of students of philosophical specialties at leading Ukrainian universities about the prospects of philosophical education in Ukraine. Students answered five questions: «What should be changed in the content of philosophical education in Ukraine?», «What should be changed in the format of philosophical education in Ukraine?», «What do you consider an attribute of academic philosophical education?», «What projects of public philosophy in Ukraine do you know or perhaps participated in them?» and «What can students do on their own in the near future to make changes for the better in philosophy education tangible?» The study of the answers showed that the desired changes in the content of philosophical education are the actualization of literature and topics, inclusion in the curriculum of works, ideas of recent decades, as well as balancing courses, establishing a productive sequence and interconnection of different disciplines. In the format of philosophical education, students would like to change the number and quality of interactions between all participants in the learning process through the introduction of new ways of interaction. Another proposal is to give preference to creative practices over the practices of passive assimilation and reproduction of information. In addition, respondents drew attention to the need to increase the responsibility of the professor in terms of student assessment. Respondents also stressed the need

for students to adhere to academic integrity, as well as the need to increase the organizational and administrative activity of students. In general, these and other answers presented in the paper can be considered as examples of student reflection on current issues of philosophical education in Ukraine.

Keywords: *philosophical education, university, Ukraine, students, content and format of education.*

Дубняк Златислав Олександрович – аспірант кафедри теоретичної і практичної філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

E-mail: dubniakzo@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7487-1816>

Dubniak Zlatyslav Oleksandrovych – postgraduate student of the Department of Theoretical and Practical Philosophy at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: dubniakzo@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7487-1816>